ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

INGLIZ VA O‘ZBEK NUTQ MADANIYATIDA KOMPLIMENTNING LINGVOPRAGMATIK VA LINGVOMADANIY TALQINI

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Magistratura

Lingvistika-Ingliz tili yo‘nalishi 1-kurs 25-03-guruh talabasi

Raxmatova Saodat Baxrinovna

Annotatsiya (o‘zbek tilida)

Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek nutq madaniyatida kompliment konseptining lingvopragmatik hamda lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda komplimentlarning kommunikativ-pragmatik funksiyalari, diskursiv xususiyatlari, ifodalanish strategiyalari va ularning milliy-madaniy determinantlari aniqlanadi. Shuningdek, ingliz va o‘zbek tillarida komplimentlarning qo‘llanishidagi o‘xshashlik va tafovutlar tizimli ravishda yoritiladi. Tadqiqot natijalari madaniyatlararo kommunikatsiya jarayonida nutq etiketining muhim komponentlaridan biri sifatida komplimentlarning rolini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kompliment konsepti, lingvopragmatika, lingvomadaniyat, nutq etiketi, diskurs, qiyosiy tahlil.

Abstract (English)

This article provides a comparative analysis of the linguopragmatic and linguocultural features of the compliment concept in English and Uzbek speech cultures. The study identifies the communicative-pragmatic functions, discourse characteristics, and expression strategies of compliments, as well as their national-cultural determinants. It systematically highlights the similarities and differences in the use of compliments in both languages. The findings contribute to a deeper understanding of compliments as a key component of speech etiquette in intercultural communication.

Keywords: compliment concept, linguopragmatics, linguoculture, speech etiquette, discourse, comparative analysis.

Аннотация (русский язык)

В статье представлен сравнительный анализ лингвопрагматических и лингвокультурных особенностей концепта комплимента в английской и узбекской речевой культуре. В исследовании определяются коммуникативно-прагматические функции, дискурсивные характеристики, стратегии выражения комплиментов, а также их национально-культурные детерминанты. Системно выявляются сходства и различия в употреблении комплиментов в двух языках. Результаты исследования способствуют более глубокому пониманию комплимента как важного компонента речевого этикета в межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: концепт комплимента, лингвопрагматика, лингвокультура, речевой этикет, дискурс, сравнительный анализ.

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat o‘zaro bog‘liq tizimlar sifatida talqin etilib, ularning integrativ tadqiqi dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, antropotsentrik paradigma doirasida nutq jarayonining pragmatik va lingvomadaniy jihatlarini o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, nutq etiketi birliklaridan biri bo‘lgan kompliment konsepti kommunikativ faoliyatda ijtimoiy-madaniy munosabatlarni ifodalovchi muhim vosita sifatida e’tirof etiladi.

Komplimentlar diskursiv birlik sifatida muloqot ishtirokchilari o‘rtasida ijobiy emotsional fonni shakllantirish, ijtimoiy yaqinlikni ta’minlash, baholovchi munosabatni ifodalash hamda kommunikativ strategiyalarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ularning semantik, pragmatik va funksional xususiyatlari

har bir tilning milliy-madaniy o‘ziga xosligi bilan chambarchas bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shu bois, ingliz va o‘zbek nutq madaniyatida komplimentlarning lingvopragmatik hamda lingvomadaniy xususiyatlarini qiyosiy aspektda o‘rganish nazariy va amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz va o‘zbek tillarida kompliment konseptining lingvopragmatik va lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlash hamda ularning o‘xshash va differensial belgilarini tizimli tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida komplimentning nazariy asoslarini aniqlashtirish, uning kommunikativ-pragmatik funksiyalarini tavsiflash, har ikki tilda qo‘llanish strategiyalarini qiyoslash hamda milliy-madaniy determinantlarning rolini belgilash ko‘zda tutiladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi kompliment konseptining lingvopragmatik va lingvomadaniy integratsiya asosida kompleks tahlil qilinishi, shuningdek, ingliz va o‘zbek nutq madaniyatida uning funksional-semantik xususiyatlarining tizimli ravishda ochib berilishi bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari lingvopragmatika, lingvomadaniyatshunoslik, diskurs tahlili hamda madaniyatlararo kommunikatsiya sohalarida olib borilayotgan izlanishlarni boyitadi.

Asosiy qism

Kompliment konsepti zamonaviy tilshunoslikda lingvopragmatik va lingvomadaniy tadqiqotlarning muhim obyektlaridan biri sifatida qaraladi. U nutq jarayonida baholovchi mazmunni ifodalovchi, kommunikativ maqsadga yo‘naltirilgan hamda ijtimoiy-madaniy me’yorlar bilan tartibga solinadigan diskursiv birlik sifatida namoyon bo‘ladi. Lingvopragmatik nuqtai nazardan komplimentlar nutq akti sifatida tahlil qilinib, ular orqali so‘zlovchining kommunikativ niyati, baholovchi munosabati va interaktiv strategiyalari yuzaga chiqadi.

Ingliz tilida komplimentlar ko‘pincha standartlashgan va qisqa shakllarda ifodalanadi. Masalan, “You look great”, “That’s a nice dress”, “Well done” kabi birliklar keng qo‘llanadi. Ushbu ifodalar asosan bevosita baho berish, suhbatdoshni qo‘llab-quvvatlash yoki ijobiy muhit yaratish vazifasini bajaradi. Ingliz nutq madaniyatida komplimentlar ko‘pincha individualistik qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, shaxsiy yutuqlar, tashqi ko‘rinish yoki qobiliyatni e’tirof etishga qaratiladi. Shu bilan birga, ularning qabul qilinishi ham muhim pragmatik jarayon hisoblanib, odatda qisqa minnatdorchilik (“Thank you”) bilan ifodalanadi.

O‘zbek nutq madaniyatida esa komplimentlar ko‘proq emotsional-ekspressivlik, obrazlilik va kengaytirilgan ifoda bilan ajralib turadi. Masalan, “Juda chiroyli ko‘rinasiz”, “Qo‘lingiz dard ko‘rmasin”, “Siz juda mehribon inson ekansiz” kabi ifodalar nafaqat baholovchi, balki ijtimoiy yaqinlikni mustahkamlovchi funksiyani ham bajaradi. O‘zbek tilida komplimentlar ko‘pincha kollektivistik qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, unda hurmat, kamtarlik va odob-axloq me’yorlari ustuvor hisoblanadi. Shu sababli komplimentni qabul qilish jarayonida inkor etish yoki kamtarlik bilan javob berish (“Yo‘q, unday emas”, “Rahmat, siz ham yaxshi ko‘rinasiz”) keng tarqalgan.

Lingvomadaniy jihatdan qaralganda, har ikki tilda komplimentlar milliy mentalitet, urf-odat va ijtimoiy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Ingliz tilida bevositalik va qisqalik ustun bo‘lsa, o‘zbek tilida bilvositalik, muloyimlik va kengroq ifoda tendensiyasi kuzatiladi. Shuningdek, ingliz nutqida komplimentlar ko‘proq shaxsga yo‘naltirilgan bo‘lsa, o‘zbek nutqida ular ko‘pincha ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, komplimentlarning strukturaviy va semantik xususiyatlari ham farqlanadi. Ingliz tilida sifat va baholovchi leksika (nice, beautiful, great) faol qo‘llansa, o‘zbek tilida esa metaforik ifodalar, duo va tilak shakllari (baraka toping, qo‘lingiz dard ko‘rmasin) keng uchraydi. Bu esa har bir tilning lingvomadaniy xususiyatlarini yaqqol namoyon etadi.

Shunday qilib, ingliz va o‘zbek tillarida komplimentlar umumiy kommunikativ funksiyaga ega bo‘lsa-da, ularning lingvopragmatik va lingvomadaniy realizatsiyasi sezilarli darajada farqlanadi. Ushbu farqlar madaniyatlararo muloqot jarayonida inobatga olinishi zarur bo‘lgan muhim omillardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari ingliz va o‘zbek nutq madaniyatida kompliment konsepti lingvopragmatik va lingvomadaniy jihatdan o‘ziga xos xususiyatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Har ikki tilda komplimentlar kommunikativ jarayonda ijobiy baholash, ijtimoiy yaqinlikni ta’minlash va muloqot samaradorligini oshirish kabi umumiy funksiyalarni bajaradi. Biroq ularning ifodalanish shakllari, qo‘llanish strategiyalari hamda qabul qilinish modellari milliy-madaniy omillar ta’sirida sezilarli darajada farqlanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ingliz nutq madaniyatida komplimentlar ko‘proq standartlashgan, qisqa va bevosita shakllarda ifodalanib, individualistik qadriyatlarni aks ettiradi. O‘zbek nutq madaniyatida esa komplimentlar emotsional-ekspressivlik, obrazlilik hamda muloyimlik bilan ajralib turib, kollektivistik qadriyatlar va nutq etiketi me’yorlari bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, komplimentni qabul qilish jarayonidagi kamtarlik strategiyalari o‘zbek madaniyatiga xos muhim lingvopragmatik xususiyat sifatida qayd etildi.

Shuningdek, tadqiqot davomida komplimentlarning strukturaviy-semantik va funksional jihatlari aniqlanib, ularning diskursdagi o‘rni hamda kommunikativ strategiyalarni shakllantirishdagi roli asoslab berildi. Bu esa kompliment konseptining nafaqat til birliklari doirasida, balki kengroq ijtimoiy-madaniy kontekstda ham muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot natijalari lingvopragmatika, lingvomadaniyatshunoslik va madaniyatlararo kommunikatsiya yo‘nalishlarida olib boriladigan keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida komplimentlarning boshqa tillar kesimida yoki turli diskurs turlarida o‘rganilishi ushbu sohadagi ilmiy qarashlarni yanada boyitishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.
2. Holmes, J. (1988). Paying compliments: A sex-preferential politeness strategy. Journal of Pragmatics, 12(3), 445–465.
3. Herbert, R. K. (1990). Sex-based differences in compliment behavior. Language in Society, 19(2), 201–224.
4. Manes, J., & Wolfson, N. (1981). The compliment formula. In F. Coulmas (Ed.), Conversational routine (pp. 115–132). Mouton.
5. Wolfson, N. (1983). An empirically based analysis of complimenting in American English. Newbury House.
6. Leech, G. (1983). Principles of pragmatics. Longman.
7. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford University Press.
8. Thomas, J. (1995). Meaning in interaction: An introduction to pragmatics. Longman.
9. Hymes, D. (1974). Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach. University of Pennsylvania Press.
10. Safarov, Sh. (2008). Pragmatik tilshunoslik. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.
11. Mahmudov, N. (2012). Til va madaniyat. Toshkent: Fan nashriyoti.
12. Nurmonov, A. (2010). Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent: Akademnashr.